

*До Спеціалізованої Вченої Ради Д 41.053.02
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філософських наук, професора

Бліхара В'ячеслава Степановича

на дисертацію Нерубасської Алли Олександрівни

*«Системно-параметричний аналіз буття особистості в контексті
біфуркаційної моделі», що подана на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук за спеціальністю
09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії*

Актуальність теми дослідження. Сучасні тенденції технологічно-інформаційної детермінації розвитку суспільства суттєво впливають на його простір, приводячи соціальні системи до біфуркацій, що доцільно прирівняти до революцій у методології науки. За таких складних умов можливе руйнування цілісності особистості та її аксіологічної системи. У нано-інформаційному, біфуркаційному, пандемічному просторі людині необхідно не лише самоідентифікуватися, а й не втратити орієнтири та визначити маркери життя. Сучасний проєвропейський розвиток українського суспільства та держави безпосередньо впливає і на формування національно-ментальних ідеалів, цінностей і принципів. Відтак це вимагає новітніх досліджень наукових проблем і їх філософського обґрунтування. Ось чому дисертантка акцентувала увагу свою і наукової спільноти на актуальності системно-параметричного аналізу буття особистості в аспекті біфуркаційної моделі, підґрунтям якого є сучасний кризовий стан суспільства. Це відповідає предмету соціальної філософії як дослідженню суспільства і людини – суб'єкта діяльності та соціокультурної взаємодії, вивченню сутності й форм існування особистості у соціальної реальності, тощо.

Актуальність теми дослідження здобувачка обґрунтовує у вступі до дисертації, зауваживши, що попри кризи та трансформації сучасного суспільства, незмінним залишається прагнення особистості і до самоідентифікації у суспільних відносинах, і до адаптації у вихорі постійних криз сучасності.

Проблема визначення ролі й місця людини в системі, причому в будь-якій – громадській, політичній, економічній чи іншій, актуальна завжди. По-перше, тому що сама людина весь час намагається визначити своє місце в навколишній дійсності. По-друге, соціум визначає її місце, яке не завжди збігається з бажанням людини. Тому, потрапляючи у стани, що виводять людину з рівноваги, що пов'язані з нестійкими, критичними ситуаціями, часто скеровують її в точку біфуркації. Отже обґрунтованим є, в цьому випадку, захисний механізм людського організму, до складу якого доцільно віднести і вольові характеристики людини. Отже ж, провідною ідеєю дисертації є створення образної біфуркаційної моделі сучасної особистості. Усвідомлення того, що особистість – це найважливіша система, водночас і складна система, і елемент ще складнішої системи – суспільства, дає підстави стверджувати необхідність забезпечення захисту від зовнішніх впливів і внутрішніх негараздів. Світ видозмінюється щомиті з неймовірною швидкістю, імплементуючи старі проблеми в новітні способи осмислення сучасної дійсності, в тому числі в контексті філософського переосмислення. Із огляду на це, Нерубаська Алла Олександрівна у своєму дисертаційному дослідженні на рівні докторської кваліфікаційної роботи пропонує нові, сучасні моделі для подальшого вирішення буттєвих проблем людини та особистості, як продукту соціуму.

Констатую, що наукова проблема цього дисертаційного дослідження полягає у концептуальному баченні системно-параметричного аналізу буття особистості у контексті біфуркації людини та сучасного суспільства. І це чітко виокремлює подану до прилюдного захисту наукову роботу серед інших досліджень кризового буття особистості та суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до тем науково-дослідної роботи кафедри філософії. *Тема дисертації відповідає науковому напрямку факультету історії та філософії; кафедри філософії, кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження процесів інтеграції й диференціації в сучасному науковому та філософському знанні» (номер держреєстрації 0117U004073).*

Мета, об'єкт і предмет дослідження сформульовані чітко та однозначно. Зокрема, мета дослідження полягає у розгляді біфуркаційного буття особистості на підставі системно-параметричного аналізу в контексті біфуркаційної моделі, що є чинником для виявлення багатовимірності її життєдіяльності в сучасності. Об'єкт дослідження: біфуркаційне буття особистості. Предмет дослідження: системно-параметричний аналіз буття особистості в контексті біфуркаційної моделі.

Предмет, об'єкт та мета дослідження відповідають паспорту спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Методологічна основа дослідження. Для досягнення поставленої мети дисертантки ставить низку завдань та залучає потужний методологічний апарат, до якого входять не лише основні загальнонаукові методи (діалектичний метод, метод системного компонування – декомпонування, метод порівняння та аналогії, метод класифікації, біографічний метод, метод логічного аналізу, метод системного синтезу), а й системно-параметричний підхід, синергетичний підхід, антропологічний підхід.

Наукова новизна основних положень та висновків дисертації. Ці (та інші) здобутки авторки дисертації дозволили визначити наукову новизну її роботи, що полягає у тому, що вперше в сучасний український соціально-філософський дискурс вводиться концепція системно-параметричного аналізу буття особистості в контексті біфуркації суспільства на основі уявлень про гнучкість «біфуркаційної свідомості» людини в процесі її

ідентифікації та самоідентифікації в сучасному суспільстві завдяки проявам творчості, таланту і геніальності. Запропоновані авторські дефініції понять «біфуркаційне буття особистості», на підставі трьох дескрипторів системи (концепту, структури і субстрату), означення кожного дескриптора системи та «сила біфуркації», яка залежить від багатьох особистісних факторів та зовнішнього впливу, що підтверджено на прикладі класифікації типів особистості за А. Уйомовим; здійснюється двоїсте системне моделювання факту соціальної навантаженості, що також уперше визначене за допомогою дескрипторів першого роду (концепт, структура, субстрат) із використанням кіл Ейлера для складання логічної схеми соціальної навантаженості та її елементів; на підставі системно-параметричного аналізу запропонована авторська дефініція понять «коронавірусне суспільство», «пандемічна освіта» як сучасних біфуркацій особистості, суспільства та світу; аналізуючи особистість з біфуркаційною свідомістю, використовуючи системну класифікацію особистості за А. Уйомовим, визначено, що це особистість, яка не завжди тільки деградує, але й схильна до позитивного особистісного розвитку, можлива як перехідний тип для формування нового типу людини і суспільства загалом, адже сучасна техно-нано-інформаційна цивілізація реалізує себе через визначальні чинники: економічний та політичний. Тому гнучкість біфуркаційної свідомості сьогодні, як ніколи раніше, потрібна сучасній особистості в процесі її соціалізації й самоідентифікації; виокремлено модель українського суспільства та його біфуркаційного стану як результату світової пандемічної кризи, а також деяких елементів (параметрів) суспільної системи; проведено системно-параметричний аналіз біфуркаційної особистості, особистості з біфуркаційною свідомістю, властивості «біфуркаційність» та виявлено вплив дескрипторів суспільної системи України на особистість та її адаптацію до зовнішніх кризових точок та інше.

Це дозволило отримати важливі наукові результати та переконливі висновки. Наприклад, виокремлено сутнісні положення системно-

параметричного підходу (А. Уйюмов) для створення системно-параметричної концепції «кризового буття» особистості. Для цього визначили дескриптори (концепт, структура, субстрат) системи, що є сутністю системного підходу для означення будь-якої системи. Кризовому буттю надалося характеристики «біфуркаційне». Синергетичний підхід до проблеми буття особистості, що розглядається як система, та система буття суспільства, частиною якої є особистість, сприяє розгортанню міждисциплінарного діалогу, зберігаючи концептуальну єдність постнекласичних досліджень. На основі використання системного й синергетичного підходів у дослідженні буття особистості та сутнісних чинників біфуркацій на підставі системних параметрів першого роду (концепт, структура, субстрат), які об'єднуємо із поняттями соціальної синергетики: «біфуркаційна людина», «біфуркаційне суспільство», «атрактори буття особистості», «біфуркаційна особистість», виокремлені точки біфуркації буття особистості. Ці точки пов'язані із наступним: нелінійний характер соціального середовища робить циклічну динаміку настільки асинхронною, що картина розвитку соціальної системи зазвичай має вигляд багатовекторної про непередбачуване; біфуркаційний сценарій процесу буття особистості, як і суспільства в цілому, протікає на засадах різних соціальних підстав. Виявлено, що синергетичний аналіз більш ефективно працює при біфуркаційній картині, а системний зручніше використовувати в до- та післябіфуркаційні моменти буття особистості. Дано визначення поняття «креативна біфуркація», яка вказує на трансформацію тлумачень на основі уявлення про те, що біфуркації в суспільстві – це постійний перманентний процес, який містить елементи самоорганізації як для суспільства, так і для особистості: як змодельована структура соціально-духовної синергії буття та образно-символічна структура стилю буття. Показано двоїсту сутність системного моделювання на прикладі історичного розвитку філософських ідей про буття людини. Історично українська філософська думка формувалася на засадах поєднання синкретичності, теїстичності, історіософічності. Системне моделювання буття особистості

відбувається на засадах основних рис національного характеру та моделей світосприйняття та світовідчуття українського народу. Розроблена та запропонована біфуркаційна модель буття особистості на засадах системно-параметричного розуміння, яке враховує можливі варіанти біфуркаційних станів особистості та її онтологічних характеристик. Обумовлюємо, що не поставлено за мету знайти єдиний ефективний механізм або спосіб поведінки в передкризових, кризових і післякризових – посткризових ситуаціях, які становлять рівні біфуркаційної моделі, а це є тільки пропозиція до виявлення та використання індивідуальних маркерів свого особистісного «біфуркаційного образу».

Є й багато інших висновків та позицій авторки, що в цілому свідчать про те, що вона належно впоралася з поставленою перед собою метою та завданнями і запропонувала комплексне дослідження, що містить варті на підтримку наукові висновки, які мають гідний науково-обґрунтований рівень.

Зміст автореферату цілком відповідає змісту дисертаційної роботи та не виходить за межі мети, завдань і змісту дослідження. Аналіз змісту дисертації, як і змісту автореферату, свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу та дозволяє констатувати високий науково-теоретичний і прикладний рівень проведеного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Окрім того, необхідно закцентувати увагу на тому, що ступінь наукової новизни проведеного дисертаційного дослідження, сформульованих у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук.

Разом з тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Алли Олександрівни, необхідно звернути увагу шановного наукового товариства і на окремі зауваження та дискусійні за своїм змістом запитання. Зокрема такі:

1. У четвертому розділі *«Творча особистість як складова біфуркаційної особистості у сучасному суспільстві»* – зроблено спробу показати, що важливим є не всього лиш мистецтво, творчість і культура в

житті сучасної особистості, але і її генетичні параметри: творчість, талант та геніальність. На моє особисте переконання, необхідно було поглибити дослідження талановитої особистості, для якої талант та геніальність можуть бути біфуркацією життя, а мистецтво може нести не лише терапевтичний ефект, а й привести в точку біфуркації.

2. У підрозділі 4.3. *«Здоров'я як екзистенціал існування творчої особистості в добу біфуркацій»* розглядається екзистенціал, який може бути причиною однієї із найсильніших біфуркацій, відсутність цього якого знецінює життя особистості – це здоров'я. Авторка зазначає, що сучасна індустрія здоров'я активно використовує бажання людей бути здоровими та красивими, крім того, що це бізнес, можливо розглянути різні способи бути здоровими та красивими, як адаптивні та профілактичні засоби подолання кризових станів особистості. Але ж, необхідно було глибше розвинути цю ідею і показати позитивні та негативні атрактори особистості та її природно-біологічного стану, пов'язати це з розумінням сучасного підходу до здоров'я в медицині, як бізнесу, що є великою біфуркацією сучасного українського суспільства.

3. У підрозділі 5.3 *«Коронавірусне» суспільство як біфуркація в бутті особистості»* на прикладі низки історичних подій ХХІ століття висвітлена проблема перевантаженості факту, істинності знання, інформаційної війни. За таких умов людство має підготуватися до нових викликів, а особистість як частина соціальної системи – виробити механізми подолання соціальних та індивідуальних біфуркацій. Необхідно було запропонувати системні моделі механізмів подолання криз та біфуркацій.

4. У списку використаних джерел є декілька посилань на Вікіпедію розділ 1 [80]; [81]; розділ 3 [101], розділ 5 [126], [128]. Такі посилання не рекомендуються (слід було посилатися на більш авторитетні джерела). Але враховуючи, що ці джерела про загально відомі факти та документи, є у відкритому доступі, вважаю, що ця помилка не є критичною.

Втім вказані окремі недоліки не знижують теоретичної та практичної значущості роботи загалом, вони не впливають на достовірність та вагомість отриманих результатів.

Висновки, які підсумовує дисертантка за результатами дослідження, є переконливими. Авторка не лише висвітлює дискусії, які існують у сучасному соціально-філософському дискурсі, а й задає власні, в яких демонструє навички наукової аргументації, філософського розмірковування, дослідницької роботи. При цьому мова, стилістика тексту дисертації відповідають вимогам до сучасних робіт наукового характеру.

Апробація результатів дослідження є достатньо широкою, впровадження окремих результатів роботи в освітній процес додає їй практичного значення. Автореферат дисертації відповідає п. 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Відтак, дисертація Нерубаської Алли Олександрівни «Системно-параметричний аналіз буття особистості в контексті біфуркаційної моделі» відповідає наказу МОН від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та пп. 9, 10, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, тому її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – «Соціальна філософія та філософія історії».

Директор Інституту
управління, психології та безпеки
Львівського державного
університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

В. С. Бліхар

